

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת משפטים - שקלים תשע"ז

"נתתי להם את התורה"

בפרשת משפטים (שמות כא, א) "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". עיין פירש"י מה שכתב בזה. ומצינו עוד בילקוט כאן (רמז ש"ו) "אמר הקב"ה למשה נתתי להם את התורה תן להם את המשפטים". ויש להבין מהו שאמר "נתתי" להם את התורה, וכי עכשיו התורה כבר אינה בשמים. וגם צריך ביאור מהו "תורה" ומהו "משפטים", הרי בתורה עצמה יש הרבה משפטים, ומה הם המשפטים שאינם כלולים בתורה.

ויש לבאר כי באמת התורה קדמה לעולם, וכבר הייתה בשמים לפני בריאת העולם, והקב"ה משתעשע עם התורה בכל יום כמו שכתוב (משלי ח, ל) "ואהיה שעשועים יום יום", וכשקיבלו ישראל את התורה בהר סיני, מעכשיו יש להם כוח לקבוע ולפסוק בדיני התורה, וכמו שאמרו "בא משה והורידה לארץ" - היינו שחכמי התורה שבארץ קובעים את דיני התורה, וגם בשמים פוסקים את ההלכה כמו שפסקו בבית דין של מטה.

ומצינו בגמרא (בבא מציעא פו, א) שהייתה מחלוקת במתיבתא דרקייעא לגבי ספק בהלכות נגעים [במקרה שלא יודעים אם בהרת קדמה לשיער לבן או שיער לבן קדם לבהרת] ונחלקו הקב"ה וכל מתיבתא דרקייעא האם טהור או טמא, ושלאו מן השמים לשאול את רבה בר נחמני בארץ, ופסקו את ההלכה בשמים לפי הכרעתו.

וגם בדורות האחרונים היו דברים כאלה, וכפי שמסופר על המהרש"ם (מובא בהקדמה לספרו על התורה "תכלת מרדכי") כי פעם היה ספק בשמים על אדם שעבר עבירה, אם הוא חייב מיתה בידי שמים או לא, ואמרו שצריכים בזה להכרעת בית דין של מטה, ושאלו את המהרש"ם שהיה פוסק הדור באותו הזמן, והמהרש"ם הכריע שהוא פטור ממיתה בידי שמים, ופסקו את דינו כפי הכרעת המהרש"ם.

והקב"ה אמר למשה "נתתי להם את התורה תן להם את המשפטים", והיינו שני עניינים, תורה ומשפטים, "תורה" היא ההוראה הכללית לכל ישראל, מה אסור ומה מותר, ובית דין הגדול שבכל דור ודור דנים על כל התורה כולה ופוסקים את ההלכה, וכפי מה שהם פוסקים כך היא ההלכה לכל כלל ישראל, ו"משפטים" היינו דינים פרטיים שבין אדם לחברו, בזה יש כוח לכל בית דין לפסוק את ההלכה בנידון שבא לפניו.

ואחרי שבית דין פסקו את ההלכה, מעכשיו כך הוא הדין בתורת ודאות, וגם אם בתחילה נחלקו הדיינים וכגון שניים אומרים חייב ואחד אומר זכאי ופסקו להלכה כדעת הרוב שחייב, לאחר פסק הדין הרי הוא חייב בתורת ודאי, ולא רק מצד בירור של רוב אלא מפני שעכשיו זהו הדין, וגם הדין שאמר זכאי מודה עכשיו שהוא חייב, מפני שפסק הדין קובע את ההלכה למעשה, ויש כוח לבית דין לקבוע ולפסוק את ההלכה.

ועוד רואים עד היכן מגיע הכוח שנמסר לחכמים להורות ולפסוק בדיני התורה, שיש הרבה מצוות דרבנן וכל אחד חייב לקיים אותם, והגר"ח מבריסק (הובא בקונטרס דברי סופרים סימן א' אות ל"ב) הוכיח מדברי הרמב"ם כי באיסורים דרבנן האיסור הוא לא רק על ה"גברא", אלא גם חל איסור ב"חפצא", וכגון איסור חמץ בערב פסח בשעה ששית שהוא רק מדרבנן, אינו סתם איסור שעובר על דברי חכמים, אלא יש לוה שם "איסור חמץ".

והנה מצינו גם באיסור ריבית, שנחלקו הראשונים אם גדר האיסור הוא איסור לשמים או שהוא איסור בין אדם לחברו וכמו גזל. ועוד דנו הראשונים לפי דעת הסוברים שריבית קצוצה אינה יוצאת בדיינים, אם יש חיוב להחזיר את הריבית ללווה לצאת ידי שמים. ונראה ששני הנידונים תלויים זה בזה, כי אם האיסור הוא מה

שמחסר מחברו, שייך שיהיה חיוב להחזיר לצאת ידי שמים, שבה מתקן את מה שחיסר לחברו, אבל אם האיסור הוא לשמים אינו מתקן כלום במה שמחזיר לחברו (ונתבאר באורך בשיעורי רבינו שליט"א לקידושין דף ו').

וגם באבק ריבית שהוא איסור דרבנן, יש ראשונים שסוברים שגם בזה יש חיוב להחזיר לצאת ידי שמים, והיינו מפני שהם סוברים כי האיסור בריבית דאורייתא הוא מצד בין אדם לחברו, ולכן גם באבק ריבית צריך להחזיר לצאת ידי שמים, אף על פי שאבק ריבית הוא רק מדרבנן, יש כוח לחכמים לקבוע את ההלכה גם לגבי דיני שמים שיהיה נחשב איסור שבין אדם לחברו, וממילא התשובה היא רק על ידי שירצה את חברו, וצריך להחזיר את הריבית לצאת ידי שמים.

וגדולה מזו מצינו ביום טוב שני של ראש השנה שהוא מדרבנן, וקבעו חכמים לעשות שני ימים טובים בראש השנה. וכתוב בזה (פרשת פינחס רל"א ע"ב) שביום טוב שני של ראש השנה העולם נידון ב"דינא רפאי", ומבואר כי אף על פי שמדאורייתא יש רק יום אחד של ראש השנה, יש כוח לחכמים לקבוע שיהיה ראש השנה ויום דין גם ביום השני, ולאחר שחכמים הכריעו וקבעו שהוא יום הדין, ממילא זה קובע גם בשמים, שדנים את העולם גם ביום השני בדינא רפאי.

והאמת והשלום אהבו

והנה בגמרא מובא (יבמות יד, ב) "אף על פי שנחלקו בית שמאי אומרים ובית הלל בצרות ובאחיות בגט ישן ובספק אשת איש וכו' לא נמנעו בית שמאי אומרים מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי", והיינו אף על פי שהיה מחלוקת בהלכה בין בית שמאי לבית הלל, ויש דברים שלדעה אחת הוולד ממזר או שיש איסור יבמה לשוק, אף על פי כן לא נמנעו מלישא נשים אלו מאלו, ואם היה איסור היו מודיעים להם כדי שלא יכשלו.

ואמרו שם "ללמדך שחיבה ורעות נוהגים זה בזה לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו". וכתב על זה המהרש"א "הגם שאי אפשר שיהיו שני הדעות אמת לאמתו מכל מקום מצד השלום ואהבה שהיה ביניהם כולם אמת כמו שאמרו בחגיגה (ג, ב) כי כולם דברי אלוקים חיים ניתנו מרועה אחד", והיינו אפילו בזמן שיש מחלוקת בהלכה, אם כל ההנהגה היא בדרכי שלום ואהבה, אזי אלו ואלו דברי אלוקים חיים, והכל תורת אמת.

וכן מצינו בגמרא (גיטין ו, ב) שנחלקו רבי אביתר ורבי יונתן כיצד היה המעשה של פילגש בגבעה, ופגש רבי אביתר את אליהו הנביא, ושאל אותו מה הקב"ה עושה באותה שעה, והשיב לו אליהו כי הקב"ה יושב במתיבתא דרקייעא וחוזר על מה שרבי אביתר ורבי יונתן אומרים, ושאל אותו רבי אביתר וכי ח"ו יש ספקות בשמים, ומדוע הקב"ה חוזר על שתי השיטות, ואמר לו אליהו "אלו ואלו דברי אלוקים חיים".

והיינו אף על פי שרבי אביתר ורבי יונתן לא נחלקו להלכה, וכל המחלוקת שלהם היא רק כיצד לבאר פסוקי הנביאים, אם כך היה המעשה או שהיה באופן אחר, גם בזה שייך לומר "אלו ואלו דברי אלוקים חיים", וכמו שמבואר שם בגמרא כי באמת שני המעשים היו נכונים, והקב"ה במתיבתא דרקייעא חוזר על שתי השיטות מפני שהכל אמת, וכל זה בתנאי שיש ביניהם שלום ואהבה, על ידי זה זוכים שהתורה היא תורת אמת.

ולמדנו מזה כי עסק התורה צריך להיות מתוך מידות טובות, וגם כשיש מחלוקת בדברי תורה צריכים לנהוג זה בזה חיבה ורעות, וכן מצינו בגמרא (קידושין ל, ב) "מאי את אויבים בשער אמר רבי חייא בר אבא אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקים בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה שנאמר את והב בסופה אל תקרי בסופה אלא בסופה" - אפילו שבתחילת הלימוד נראים כאויבים זה לזה, הסוף הוא שאינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה.

והביאור בזה כי באמת גם בתחילה אינם אויבים באמת, ורק "נראים" כאויבים, מפני שהויכוח בדברי תורה חריף מאד, ומידת האמת חזקה כל כך שכל אחד בטוח בדבריו ואינו מבין כיצד אפשר לומר אחרת, וכמו שאמרו (תענית ד, א) "האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא ליה", אבל באמת יש ביניהם מידות טובות, ונוהגים זה בזה אהבה ואחוה ושלוש ורעות, לכן "אינם זויים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה".

וכן אם רוצים להשפיע על אחרים זיכוי הרבים בתורה, צריך לזה מידות טובות ואהבת הבריות, וכמו ששינו בפרקי אבות (א, יב) "הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", והסדר הוא "אוהב את הבריות" ואחר כך "ומקרבן לתורה", מפני שצריך קודם אהבת הבריות, ורק אחר כך שייך שיהיה "מקרבן לתורה", ולא שייך השפעה של קירוב לתורה בלי שיהיה "אוהב את הבריות".

והיינו מפני שכדי להיות מזכה הרבים בתורה, צריך זכויות קודמות, וכמו שאמרו חז"ל (אבות ה, יח) "משה זכה וזיכה את הרבים" – קודם "זכה" ואחר כך "זיכה את הרבים", ואם אין זכויות קודמות לא שייך לזכות את הרבים, ויש לפרש "זכה" מלשון זך, היינו זכות המידות, שאם יש מידות טובות זוכים לקרב אחרים לתורה, ועל ידי זיכוי הרבים בתורה זוכים להצלחה גדולה בתורה, מידה כנגד מידה.

מעלת זיכוי הרבים

ובמעלת זיכוי הרבים בתורה, מצינו בגמרא (בבא מציעא פה, ב) שרבי חנינא ורבי חייה היו מתווכחים בדברי תורה, כיצד לפסוק את ההלכה, "אמר ליה רבי חנינא לרבי חייה: בהדי דידי קא מינציית? חס וחלילה, אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה מפלפולין", והיינו שרבי חייה צריך לקבל את דברי רבי חנינא, כי חריפותו של רבי חנינא גדולה כל כך, שאם ח"ו תשתכח מישראל, הוא יכול להחזירה מעצמו בכוח פלפולו.

וכמו שמצינו (תמורה טז, א) על עתניאל בן קנז שהחזיר בפלפולו שלושת אלפים הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה, היו שלושים ימי אבלות על משה וכמו שכתוב (דברים לד, ח) "ויתמו ימי בכי אבל משה", ובאותו הזמן לא למדו תורה מפני שאָבַל אסור בדברי תורה, ומחמת זה נשתכחו הלכות שנאמרו למשה מסיני, ועתניאל בן קנז בפלפולו הוכיח מתוך ההלכות שלא נשתכחו, שמוכרח להיות עוד הלכות אלא ששכחו אותן.

ובדומה לזה מצינו בגמרא (תענית כא, א) שאפשר להוכיח וללמוד את כל הברייתות מתוך המשניות, ומטעם זה סידר רבינו הקדוש רק ששה סדרי משנה ולא יותר, מפני שהיה מותר לכתוב רק את מה שהיו מוכרחים משום "עת לעשות להשם הפרו תורתך", ובזמנו של רבי היו יכולים לדעת את כל הברייתות מתוך המשניות, ורק בזמן רב חייה ורב אושעיא שהייתה ירידת הדורות, היו מוכרחים לכתוב גם את הברייתות.

ומסופר שם בגמרא שרבי יוחנן ואילפא עסקו ביחד בתורה, [ויודע שרבי יוחנן היה עשיר גדול ומכר את כל רכושו כדי שיוכל לעסוק בתורה, ומובא במדרש (ויקרא רבה ל, א) שפעם אחת הלך רבי יוחנן עם רבי חייה בר אבא והראה לו את מה שמכר כדי שיוכל לעסוק בתורה, ובכה רבי חייה שלא השאיר רבי יוחנן כלום לעת זקנתו, והשיב לו רבי יוחנן וכי קלה היא בעיניך שמכרתי דבר שנברא לששה ימים וקניתי דבר שניתן לארבעים יום].

וכשהגיעו מים עד נפש ולא היה להם פרנסה לבני ביתם, החליטו רבי יוחנן ואילפא לעסוק קצת במשא ובמתן, וישבו לאכול ליד קיר רעוע, ושמע רבי יוחנן בת קול שאומרת מי הם האנשים שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, ורק הוא שמע את הבת קול, ואילפא לא שמע, והבין רבי יוחנן שמן השמים רוצים שימשיך ללמוד, ונשאר ללמוד מתוך הדחק, והסוף היה שעשו אותו לראש ישיבה, ונתנו לו את כל מה שצריך לפרנסתו.

ואילו אילפא לא שמע את הבת קול, ויצא לעסוק במסחר לפרנסתו, אבל לא ירד ממדרגתו בתורה, ועלה לראש הספינה ואמר שאם ישאלו אותו דבר בברייתות ולא יידע למצוא מקורו במשניות יפיל עצמו מראש התורן אל הים, ובאמת שאלו אותו על ברייתא אחת ומצא מקור לזה במשנה. והיינו כנ"ל ששייך להוכיח את כל הברייתות מתוך המשניות.

וכך גם עתניאל בן קנז בפלפולו הוכיח את ההלכות שנשתכחו מתוך ההלכות שלא נשתכחו, וגם רבי חנינא היה חריף וגדול בתורה כל כך שאם ח"ו הייתה תורה משתכחת מישראל היה יכול להחזירה בפלפולו, וממילא היה סבור שרבי חייה צריך להסכים איתו וההלכה היא כדבריו, מפני שהתורה שלו היא יותר תורת אמת.

אבל רבי חייה השיב ואמר "בהדי דידי קא מינציית? דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל", והיינו אף על פי שאינו חריף כל כך להחזיר את התורה בפלפולו, אבל הוא עדיף לפסוק הלכה כמותו, מפני שעשה שלא תשתכח תורה מישראל, שלקח חמישה ילדים קטנים ולימד כל אחד מהם חומש מחמישה חומשי תורה, ולקח עוד ששה ילדים ולימד כל אחד מהם סדר מששה סדרי משנה, וכל אחד לימד לשני את מה שלמד מרבי חייה.

השאלה היא מי צודק, רבי חנינא או רבי חייה, מה עדיף, חריפות גדולה בתורה, או זיכוי הרבים בתורה? – דבר זה יש ללמוד מהמשך הגמרא שם, "אמר רבי זירא אמש נראה לי רבי יוסי ברבי חנינא, אמרתי לו אצל מי אתה תקוע? אמר לי אצל רבי יוחנן, ורבי יוחנן אצל מי? אצל רבי ינאי, ורבי ינאי אצל מי? אצל רבי חנינא. ורבי חנינא אצל מי? אצל רבי חייה", והיינו שבמתיבתא דרקיעא רבי חייה יושב לפני רבי חנינא.

ומבואר מזה כי רבי חייה היה גדול בתורה יותר מרבי חנינא, שהרי במתיבתא דרקיעא יושבים לפי סדר הגדלות בתורה, וכמו שאמרו (בבא בתרא קב, א) בישיבה הלך אחר החכמה, והיינו מפני שזיכוי הרבים נותן הצלחה מיוחדת בגדלות בתורה, ומי שמוזכה את הרבים בתורה יש לו סייעתא דשמיא לכוון לאמיתיה של תורה, ולכן רבי חייה ישב לפני רבי חנינא, מפני שעסק בזיכוי הרבים בתורה, ותורתו היא יותר תורת אמת.

וצריכים לדעת כי כל זיכוי הרבים בתורה מוסיף ברמת ההבנה, ורבי חייה היה מאושר גם במה שלמד עם ילדים קטנים, אפילו הלימוד הפשוט ביותר אם מלמדים לאחרים זה מוסיף המון בהבנה, וגם כשמלמדים "דף היומי" לבעלי בתים זה נותן בהירות עצומה יותר ממה שמקבלים בלימוד עם חברותא, ואמנם עם חברותא אפשר להתעמק ולהבין יותר, אבל יש בהירות שמקבלים רק כשמלמדים לאנשים פשוטים.

ומעשה שהיה באדם גדול שביקשו ממנו באופן זמני ללמד גמרא לילדים בכיתות גבוהות בבית ספר, ושאל את מרן החזון איש זצ"ל, והשיב לו החזון איש כי כדאי לו ללמד אותם, מפני שיצטרך להסביר להם גם דברים פשוטים שלא חשב עליהם בשעה שלמד לעצמו, ועל ידי שיסביר להם את הדברים הפשוטים יקבל תוספת בהירות והבנה.

ועוד יש להזכיר שלימוד התורה צריך להיות בשמחה, ובנוסף לשמחה מחמת הלימוד עצמו, שהלימוד מעניין ומשמח מאד, צריכים גם לשמוח בזכויות שאנחנו זוכים לעסוק בתורה, מי שלומד תורה הוא בן מלך וסמוך על שולחן המלך, כמו שאמרו בספרי (במדבר קיט) על הפסוק "אני חלקך ונחלתך" – על שולחני אתה אוכל ועל שולחני אתה שותה, צריכים להרגיש את השמחה, ולשמוח בחלקנו שאנחנו בני תורה.

אלו הם הדברים המועילים להצלחה בתורה, מידות טובות, לנהוג חיבה ורעות זה בזה, וגם זיכוי הרבים נותן זכות גדולה להצלחה, ויחד עם זה יש להתחזק בשמחת התורה מתוך הכרת חשיבות התורה.

לעילוי נשמת
מרת ריזל לאה ב"ר שמואל בנימין ע"ה
נלב"ע כ"ח שבט תשס"ה
תנצב"ה